

UKF

Medlemsinformation 3 - nyhetsbrev sept. 2022

Årgång 36

Vandring längs gamla häradsgränsen etapp 2

söndagen den 18 september kl 10.30

**Samling vid Sättra gård som ligger
norr om Ragn-Sells anläggning vid Högbytorp**

Om du inte har bil kan vi hämta upp dig vid Bro station kl 10.00.
Vandringen är ca 4 km och tar 3-4 timmar. Vi beräknas vara åter Sättra runt kl 15.30
Läs mer om vandringen på omstående sida.

Ta gärna med matsäck, vatten och vandringsstav(ar) !

Föranmälan krävs senast fredagen den 16 september.
Max 15 deltagare.

Kontakta Ulf Björkdahl, telefon 070-573 0134.

Kallelse UKF extra stämma

Härmed kallas du att delta i UKF extra stämma som hålls

på Lärarvägen 1 i Bro (Sophie Ehn-Hedin)

måndagen den 12 sept. 2022 kl. 1900.

Stämmans huvuduppgift är att formellt godkänna årsstämmans beslut att godkänna styrelsens förslag till nya stadgar för UKF.
Kopia på årsmötesprotokollet delas ut till de närvarande.

Se mer om detta på omstående sida.
Välkomna

Det är dags för UKF årsavgift för 2022

Årsmöte 2022 beslutade att årsavgiften skall vara oförändrad dvs. **150 kr för år 2022.**

Beloppet vill vi gärna ha senast den 1 december på vårt **plusgirokonto 275894-4.**
För dig som normalt använder plusgiroblankett finns en sådan bifogad.

Föreningen för
Upplands-Bro
Kulturhistoriska
Forskningsinstitut

Ordförande: Hans Borgström, Gammeldansvägen 21, 19637 Kungsängen
Sekreterare: Ulf Björkdahl, Gamla Landsvägen 1, 19631 Kungsängen
Postadress: UKF, c/o Hans Borgström, Gammeldansvägen 21 19637
Kungsängen

Medlemsavgift 150:-
Pg 275894-4
ukf@ukforsk.se
www.ukforsk.se

Vi har inte glömt vårt löfte!

I höstas berättade Ulf Björkdahl om **Kungsängens historia**. Föredraget hölls i Hembygdsgården i Kungsängen och stora salen blev snabbt fullsatt. Många besökare fick tyvärr inte plats och tvingades vända hem, men då med löftet att det blir en repris på föredraget någon gång under vintern/våren. Av olika skäl har detta löfte tidigare inte varit möjligt att uppfylla. Men nu har vi nöjet att meddela föredraget kommer att genomföras **söndagen den 20 nov i hembygdsgården i Kungsängen**. Se mer om detta i nästa nyhetsbrev.

Information om vandringen längs häradsgränsen.

Med markägaren Ragn-Sells benägna tillstånd åker vi med egna bilar (samåkning) längs en skogsbilväg till startplatsen vid gränsmärket Hagrån. Sedan följer vi häradsgränsen mot gränsmärket Bergrån. Terrängen är delvis starkt kuperad och kan ev. vara blöt. Om vi hinner tittar vi på återvägen på lämningarna efter Skysta sågkvarn.

Läs mer om vandringen i Ulf Björkdahls artikel om Häradsgränsen i detta nyhetsbrev sid 3.

Årsmöte 2022 och extra stämma

UKF Årsmöte 2022 avhölls som planerat den 2 juni. Totalt hade 9 personer samlats i dagcentralens stora samlingshall i Kungsängen. I nyhetsbrev nr 2-2022 ingick kallelse till årsmötet och styrelsens proposition om ändring av föreningens stadgar.

Mycket har hänt i föreningen och dess omvärld sedan den bildades 1987. Den mest dramatiska förändringen är naturligtvis att föreningens båda grundare Curt Dalgren och Börje Sanden är avlidna. Grundarna stod för gedigna kunskaper inom sina områden samt ett imponerande kontaktnät i forskarvärlden. Mycket av detta tar lång tid att ersätta om det alls är möjligt. Trots dessa förluster har den nuvarande styrelsen inga tankar på att UKF skall upphöra. Snarare tvärtom men då inom ramen för ett vidare verksamhetsområde med lokalhistorisk forskning i fokus.

Den ändrade verksamhetsprofilen kräver att föreningens stadgar måste justeras. Ett förslag till nya stadgar för UKF lämnades därför till årsmöte 2022 för beslut. Nedan finner du ett utdrag ur årsmötesprotokollet som visar de beslut som togs angående stadgeändringarna.

*Styrelsens delproposition 1: Föreningens namn skall vara "**Upplands-Bro Kulturhistoriska förening**" Årsmötet beslöt enligt förslaget*

*Styrelsens delproposition 2: Föreningens logga och akronym **UKF** bibehålls i dess nuvarande utförande. Årsmötet beslöt enligt förslaget.*

Styrelsens delproposition 3: Föreningens stadgar i övrigt ändras i enlighet med det framlagda förslaget. Årsmötet gick igenom stadgarna paragraf för paragraf. En diskussion uppkom om eventuell skillnad mellan uttrycken föreningsstämma och årsmöte. Årsmötet beslöt enligt förslaget men med förbehållet att uttrycken bör förtydligas. Stadgarna bifogas protokollet.

Enl. UKF nuvarande stadgar skall ett beslut om stadgeändring godkännas av en **ordinarie stämma** och en **extra stämma** innan de nya stadgarna får tillämpas. Extra stämman är därför viktig för det framtida UKF.

Om gränsen mellan Håbo och Bro härader del 2

av Ulf Björkdahl ulfabjo(at)gmail.com

I föregående uppsats om gränsen mellan Håbo och Bro härader (se nyhetsbrev aug/2021) beskrev jag bakgrunden till när häradsgränsen bestämdes på 1690-talet. Jag redovisade även källförteckningen för min forskning kring detta.

Under 1600-talet började staten kartlägga landets jordegendomar för att förbättra underlaget för att driva in skatter och det är nu som kartor började upprättas över egendomarna. Statliga skogskommissioner bildades för att kartlägga landets allmänningssmark. Häradsallmänningarna var gemensamma resurser för häradsborna som under visst överinseende kunde använda marken för timmertag och bete. Även om allmänningarna var av urgammal ålder var dess gränser inte dokumenterade eller fastslagna. Skogskommissionerna fick snart även tilläggsdirektiv att bestämma häradsgränserna. Den medeltida landgränsen mellan Håbo och Bro härader sträckte sig från Kalmarsand genom de stora skogarna via Lejongdalsjön och fram till fjärden Skarven.

Förrättningen i Håbo och Bro härader leddes av lagmannen i Västmanland Johan Gripenhielm (1654-1696) som i detta sammanhang titulerades Actor (ledare). Han biträdde av assessorn i Svea hovrätt Johan Lillimark (1655-1731). Med på förrättningen var även kronobefallningsmannen Mårten Litz samt de berörda markägarna i Bro och Håbo härader. Gränsbestämningen skulle ju påverka markägarnas egendomar, så här gällde att

vara med och argumentera för sin sak. Gränsrösen fanns här och var sedan länge, men deras giltighet måste bevisas inför kommissionen. Kommissionen verkade på kungligt uppdrag och ve den som för med osanna uppgifter eller dristade sig till att smäda kommissionen.

Häradsgränsens definitiva sträckning skulle komma att fastställas den 21 augusti 1696. Sammanlagt kom den att omfatta 20 numrerade rösen (nr 1-20) samt ett antal mellanliggande rösen.

Detta har hänt (etapp 1)

I nyhetsbrevet aug/2021 redovisade jag mer i detalj hur det gick till när man bestämde gränsens sträckning från häradsröse nr 1 Sandtorpsröret i Kalmarsand och fram till häradsröse nr 2 Hagrån. Den sträckan utgjorde samtidigt etapp 1 för den publika vandring jag ordnade längs gränsen i september 2021. Ett reportage från vandringen finns i nyhetsbrevet nov/2021.

I denna uppsats beskriver jag gränsbestämningen från häradsröse nr 2 Hagrån fram till häradsröse nr 3 Bergrån, d.v.s. vandringens etapp 2. Sträckan är knappa 2 km lång och går över berg och dalar och är som helhet ganska krävande att vandra. Är det blött i markerna måste några kärr dessutom passeras. Naturupplevelsen är 100 %, här finns ingen civilisation. Ägare av marken är idag Ragn-Sells.

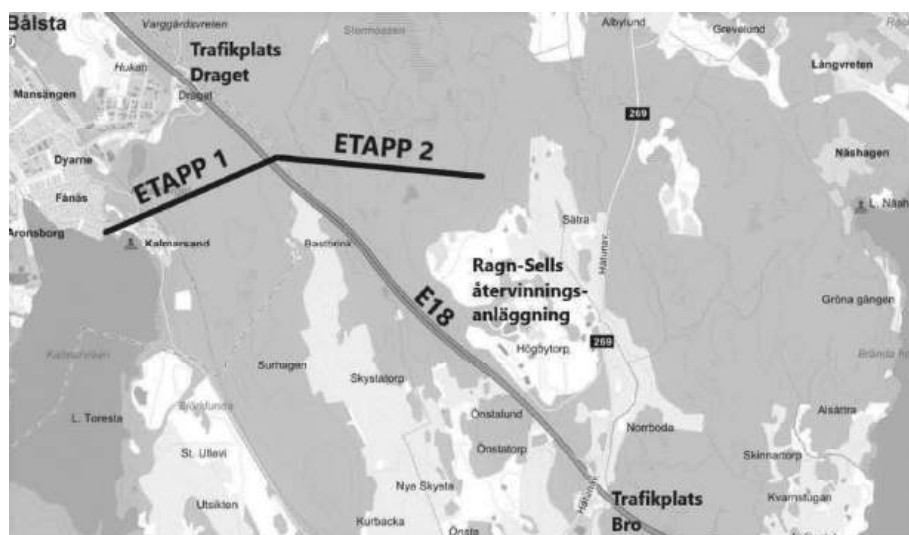

BILD 1. De två första vandringsetapperna längs häradsgränsen.

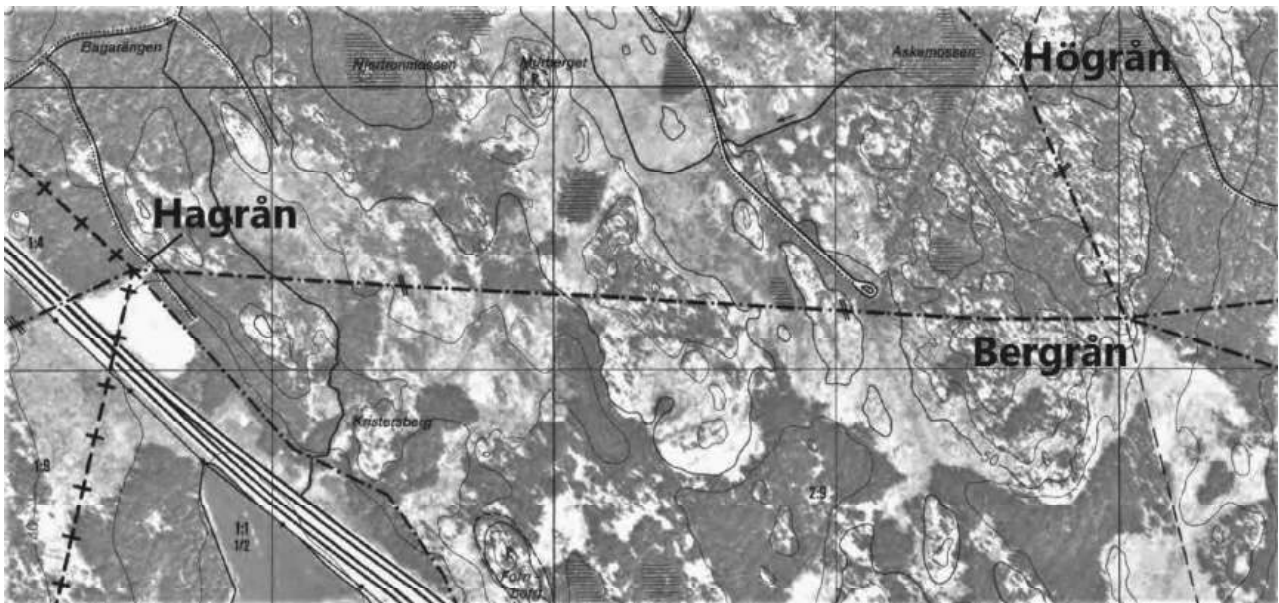

BILD 2. På lantmäterikartan från 1979 syns sträckan mellan Hagrån och Bergrån.

Vi startar vid häradsröse nr 2 Hagrån

Hagrån ligger på ett kallhygge intill motorvägen. Innan motorvägen byggdes var här tät skog och röset stod ingalunda på någon höjd utan på platta marken. Att Hagrån hämtat sitt namn från en hage kan man förstå, en liten bit söderut låg under 1600-talet Hagstorpet med sina ägor (senare kallat Kristersberg).

Hagrån var ett gammalt och accepterat gränsmärke i häradslinjen långt före kommissionens arbete. Norr om detta röse var Håbo häraads allmänningssmark. Hagrån var även en nordlig ändpunkt för skogsmarken till egendomarna Spånga, Stora Ullevi

(Torresta) och Skysta. Skog är alla håll således. Även om Hagrån var av ålder, var själva häradsgrensens sträckning åt båda hållen omtvistad. Om hur bestämning skedde av gränsen västerut har jag tidigare redogjort för. Nu handlade det om den fortsatta gränslinjen i östlig riktning.

När kommissionen under högsommaren 1696 på sin vandring från Kalmarsand nådde Hagrån kunde man konstatera att det var "ett fullkomligt femstenarör med en ansenlig visare, som dock lutade, och fyra tjänliga utliggare". Tyvärr är Hagrån förstört idag. Det finns dock en beskrivning av hur det har sett ut, se rutan nedan.

Häradsröse nr 2 Hagrån

Beskrivning från en rågångsmätning som gjordes 1784 för Skysta ägor: "Uti rörgångsskillnaden emot Håbo häraads allmänning på slättmark fanns här ett femstenat rör, Hagrån kallat. Hjärtstenen 1 aln hög, $\frac{3}{4}$ aln bred vid foten, fyrkantig med rundaktiga hörn och spetsig uppåt. Sidostenarna stå $1\frac{3}{4}$ aln ifrån hjärtstenen utan att äga någon säker visning. 8 alnar ifrån visen på östra sidan är en ledare, skrovlig och urholkad i söder, vilken visar åt öster". (1 aln = ca 60 cm).

Den i sista meningen omnämnda "ledaren" står kvar, är 50 cm hög och pekar ut gränsens fortsatta riktning. Den fanns dock inte när kommissionen besökte platsen, utan sattes upp som en följd av förrättningen.

Var den "ansenliga" visaren har tagit vägen kan man undra. Den får vi spana efter i vinter, när växtligheten är gles.

BILD 3. Idag består Hagrån av några mindre stenar kring en högstubbe. Längst bort skimtar motorvägen. Fotot tog jag för några år sedan, då det verkligen var ett kallt hygge. Nu har växtligheten tagit fart och döljer platsen. Hagrån är inte registrerat i fornminnesregistret.

Från Hagrån skulle skogskommissionen nu bestämma den fortsatta gränsen österut. Men eftersom visaren i femstenaröret lutade, var det oklart exakt åt vilket håll den egentligen pekade. Var det mot gränsröset Högrån eller mot Bergrån?

Kommissionen hade ett grannlaga arbete att genomföra. Nu skulle ju en gång för alla bestämmas den exakta gränsen för två häraders juridiska område. Åsikterna gick isär om "nästa" gränsröse skulle vara Högrån eller Bergrån. Gränsdragningen skulle påverka sydgränsen för Håbo härad allmänning och den nordliga gränsen för Skysta skog. En av medintressenterna var baronen och förre landshövdingen Mauritz Posse, som var innehavare av Skysta (och för övrigt en av landets största jordägare). Landshövdingen hävdade naturligtvis att gränsen från Hagrån skulle gå rakt österut till Högrån, som låg ett stycke norr om Bergrån.

Den påstådda gränsen Hagrån – Högrån

En odaterad karta, uppenbarligen från tiden före skogskommissionens arbete, och förmodligen upprättad som ett underlag för dess arbete, visar häradsgränsen inritad mellan Hagrån och Högrån (se bilden nedan).

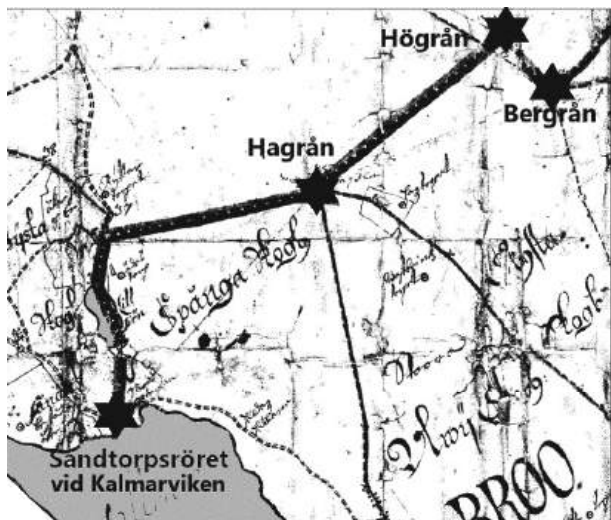

BILD 4. På underlagskartan från 1695 har en påstådd häradsgräns ritats in. Det var den gräns som skogskommissionen prövade – och ändrade (jfr bild 1).

Från Hagrån förde landshövdingen kommissionen tämligen rakt österut till gränsröset **Högrån**, en sträcka om drygt 1,5 km i starkt kuperad terräng. Inga kända gränsmärken finns idag på den sträckan.

Väl på plats vid Högrån kunde kommissionen konstatera att dess visare med sina kanter och fyra utliggare pekade i riktningen norr-söder och således

inte alls mot Hagrån. VästTibble- och Frötunaborna ansåg att Högrån endast var en skillnad mellan deras marker som sträckte sig söderut till Bergrån (vilket är inritat på en karta från 1686).

Men landshövdingen menade istället att Bergrån av gammal och urminnes hävd var en skillnad mellan Skysta och Önsta skogar. Av detta följer enligt landshövdingen att en häradsgrens ifrån Hagrån till Högrån skall gälla och att Skysta skog därmed skulle gå norrut till den linjen. Detta motsades dock av länsmanen Per Andersson i Frötuna som kunde berätta att Skystaborna aldrig brukat skogen fram till Högrån. Och att Frötuna sedan urminnes tider kallat Bergrån för sitt ändrå.

BILD 5. Högrån är ett präktigt och välbevarat röse på en liten höjd i skön natur. Det beskrevs så här vid en rågångsförrättning 1749: "5 stenet rör i en rösa på ett berg. Hjärtstenen 5 kvarter hög ovan rösan, merendels trekantig, äggar sig uppåt, visar efter diagonalerna jämte utliggarna allmänningens linjen i NW så och till Bergrån". (1 kvarter = 1/4 aln = ca 15 cm). (En likartad beskrivning finns i Frötuna arealmätning 1789, som dock felaktigt kallar det Bergrån). Är registrerat som fornlämning L2016:1296.

Därefter var det dags att besöka alternativet Bergrån. Kommissionen fördes nu från Högrån av Actor ca 400 m i riktning sydost till Bergrån.

BILD 6. Vandring längs häradsgränsen. För vandringen längs etapp 2 har vi kontakt med markägaren Ragn-Sells så att vi inte krockar med jakttiderna.

Häradsröse nr 3 Bergrån

Från en kartbeskrivning över Väst-Tibble Skog 1749 läser vi: "Bergrån, 5 stemat rör på en hög bergkulle. Hjärtstenen 6 kvarter hög ovan rösan, 3½ kvarter bred spetsande uppåt med en ägga i W, efter vilken visningen jämte tre utliggare visar häradssträngen och med den norra utliggaren linjen mellan allmanningen och VästTibble" (1 kvarter=¼ aln=ca 15 cm).

Av en rörbeskrivning 1784 framgår att röset nyligen hade ommurats.

BILD 7. Bergrån är fortfarande ett ståligt röse, men tyvärr har två utliggare rasat. Röset är intaget i fornminnesregistret som L2016:1483.

Kommissionens slutsatser

Kommissionen kom nu fram till Bergrån, som stod på ett berg med sin visare och sina fyra utliggare. Och visaren pekade mot Hagrån.

- Eftersom varken Hagråns eller Högråns visare pekade mot varandra kunde den linjen uteslutas som häradsgräns. Actor kallade Högrån endast för en skillnad mellan Väst-Tibble, Frötuna och Håbo häradsallmanning. (Frötunas påstådda sydgräns ända ner till Bergrån negligerades).
- Bergrån pekade mot Hagrån och var därmed en säker häradsstav. Detta eliminerade osäkerheten om vart Hagråns lutande visare egentligen pekade.

- Eftersom ingen onödig vinkel heller borde göras på häradslinjen menade Actor att det var skäligt att den drogs rakt fram från Hagrån till Bergrån.

Sträckan Hagrån-Bergrån ingick i den dom som skogskommissionen avkunnade den 21 aug 1696 i Sigtuna stad. Domen undertecknades av Johan Gripenhielm och Johan Lilliemark. Beslutet medförde även att sträckan Hagrån-Bergrån blev fastställd gräns mellan Håbo häradsallmanning och Skysta skog. Hagrån fick av kommissionen numreringen nr 2 och Bergrån nr 3. Båda rösen justerades så att de pekade rätt. Mellan dem uppsattes omedelbart gränsmärken i form av en visare och tre femstenarör.

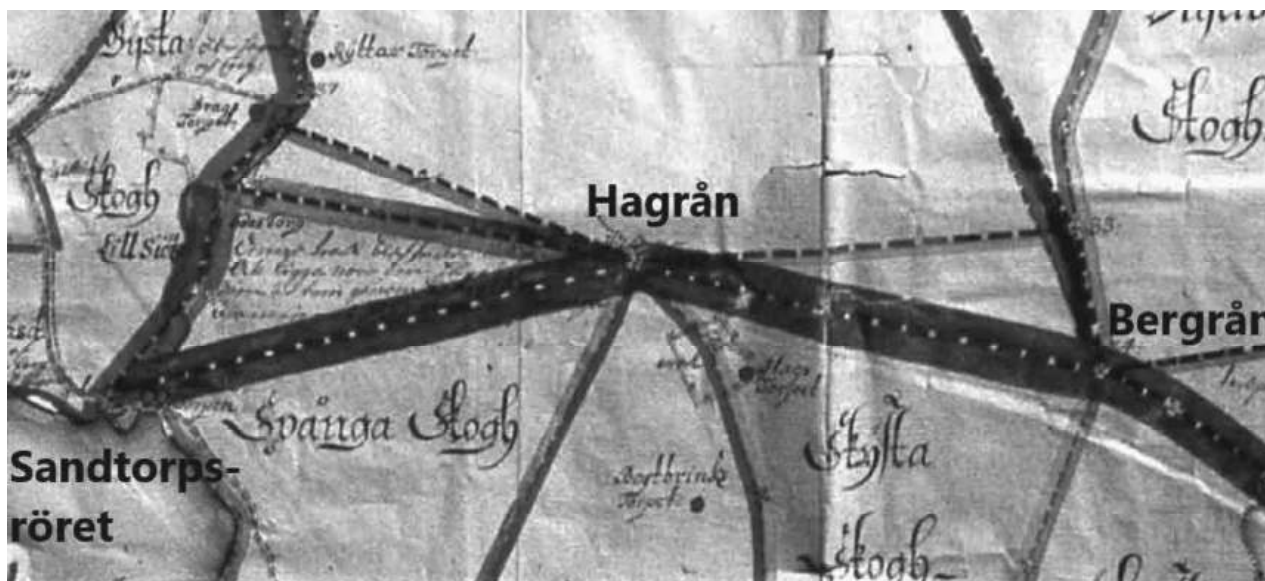

BILD 8. Karta upprättad 1696 som visar den fastställda häradsgränsen vad gäller etapperna 1 och 2 (tjocka strecket). Norr om gränslinjen Sandtorpsröret-Hagrån (etapp 1) är Håbo häradsallmanning och söder om är Spånga skogsmark. Norr om gränslinjen Hagrån-Bergrån (etapp 2) är Håbo häradsallmanning och söder om är Skysta skogsmark. Mellan Spånga och Skysta sträcker sig Ullevi skog med sin spets fram till Hagrån.

Och så här blev det – Rörläggningen 1696 av sträckan Hagrån – Bergrån

BILD 9. Utsnitt ur karta över Håbo häradsallmänning 1699, sträckan Hagrån-Bergrån om 1.750 m. Avståndet mellan gränsmärkena är från vänster: ca 100 m, ca 300 m, ca 500 m, ca 600 m och ca 270 m.

Hagrån blev som sagt nr 2 och Bergrån nr 3. För de mellanliggande gränsmärkena används i denna uppsats "undernumreringen" 2.1, 2.2 etc. Idag är gränsen markerad med mörkröd färg på träd, stenar och stolpar. Ytterligare ett antal enkla visare i olika skick har (senare?) satts upp mellan gränsmärkena. Trots det kan det på sina ställen faktiskt vara svårt att följa gränsen, eftersom märkningen ibland är gles.

2.1. Skogsbacksväsen. Står i en rejäl stenring.

Efter denna visare måste vi passera ett brett dike som beroende på årstid kan vara svårt att ta sig över. Om så är fallet kan vi följa diket några hundra meter norrut till en fågeldamm där en säker passage finns.

2.2 Sprängöröret. Skystakarta 1784: "Ett femstenat rör i stenbunden mark fanns på södra och östra sidan av ett berg. Hjärtstenen $\frac{3}{4}$ aln hög spetsig och tunn med tvenne flata sidor, varefter han med tillhjälp av båda stenarna visar linjen".

2.3. Blåbärsröret. Röret är idag mest en stenhög, även om hjärtstenen och en utliggare är intakta. Skystakartan från 1784 anger att "hjärtstenen är flat och spetsande uppåt, en aln hög och bred".

2.4. Hällbergörret är ståtligt och välbevarat. Skystakarta 1784: "Vid slutningen av ett berg femstenat rör. Hjärtstenen är en aln hög och bred samt flatsidig och spetsig".

Spännande fortsättning följer !

August Palm i Bro

Av Per-Olof Karlsson och Hans Borgström

Med anledning av den pågående valrörelsen kan det vara på sin plats att påminna om att Bro tidigt figurerat i uppmärksammade politiska händelser. Roten till den politiska aktiviteten i Bro var naturligtvis den samhällsstruktur som rådde i slutet av 1800-talet där den arbetande befolkningen levde i fattigdom och upplevde orättvisor. Man ville protestera. Ett exempel på detta är de protestmöten agitatorn och den blivande tidningsredaktören för Proletären, Anders Hansson Janhekt ledde på landsvägen i Bro. I informationsrutan nedan framgår hur Bro Lossa kommunalstämma reagerade på dessa händelser.

Den mest kända protestyttringen i Bro är naturligtvis skördestrejken 1925 med Oskar Sjölander som förgrundsgestalt. Strejken var dock ett misslyckande. Mycket finns skrivet om strejken.

I den här artikeln skall vi därför uppmärksamma en protestyttring som fick en viss politisk betydelse. Den utspelade sig söndagen 4 juli 1887 när den i hela landet kände agitatorn och socialistiske pionjären August Teodor Palm ("Mäster Palm") var inbjuden som huvudtalare vid ett politiskt möte i Bro. Berättelsen i denna artikel om vad som utspelades denna dag bygger i huvudsak på August Palms egna anteckningar och tolkningar. Mötet innehöll mycket dramatik och blottade tydligt hur samhället vid den tiden såg på de socialistiska agitatorernas verksamhet. Med en fri tolkning av gällande lagar gjorde samhället allt för att kväsa agitatorernas verksamhet.

Det politiska mötet hade anordnats av svarvaren, idealisten och agitatorn August Lagerström från Floda socken i Södermanland som tillfälligt var bosatt i Bro. Lagerström hade en särskild dragningskraft för antireligiösa och antimilitäriska ämnen, en banbrytare i Örebroområdet för arbetarrörelsen, en ort där han svartlistades arbetsmässigt på grund av sin agitatoriska läggning. Lagerströms verksamhet i övrigt i Bro är okänd.

Anders Hansson Janhekt

August Lagerström

Platsen där protestmötet skulle hållas var ett torp som en av ortens målare hade hyrt av en soldat, vilket troligen är det kvarstående gamla soldattorpet öster om den tidigare dansbanan på Björkbacken intill Enköpingsvägen mellan brandstationen och Lindhagaberg. August Palm kom till Bro med ett tåg från ett annat möte som bevisades av omkring 150 personer i Bålsta dagen innan, och vid Bro järnvägsstation hade cirka 300 mötesdeltagare samlats inför den oerhörda händelsen att lilla Bro skulle få besök en "kändis". Samhället representerades av kronofogde Fredrik Åhlén med lagboken

August Palm

under armen, byns präst kyrkoherde Helmer Åsbrink, förvaltare Carlsson på Brogård, grevinnan Ottilia Sparre (änka efter landshövding Eric Josias Sparre och mor till greve Johan Sparre). Hon kallade till sig förvaltaren och frågade om Palm hade anlänt, varvid svaret blev: "Jo, det är han, men jag och kronofogden ska nog jaga bort honom", varvid grevinnan försvann österut mot Stockholm med samma tåg som Palm hade anlänt till Bro med.

Väl framkomna till soldattorpet, sedan de av rättaren på Brogård (med hälsning från förvaltare Carlsson) nekats att hålla mötet vid de bergknallar som fanns nära järnvägsstationen då det var greve Johan Sparres mark, framträdde en annan person som folkhumorn hade döpt till "Griskalle". Han tillkännagav för folkhopen att inget möte fick hållas där då den som hyrt torpet inte hade den rätten, och anmodade kronofogden att ingripa för att skydda torpet, vilket denne med glädje

förklarade sig villig att göra. Palm protesterade och menade att den som hyrt torpet naturligtvis hade all rätt att använda det till vad han behagade, varvid kronofogden avbröt Palm med ordet ”*Tig!*” gång på gång samtidigt som han hotfullt slog i luften med sin käpp.

Palm tvingades i och med detta att hålla protestmötet ute på den allmänna landsvägen (den nuvarande Enköpingsvägen) där han påtalade för folket att detta var en nödvändighet på grund av myndigheternas trakasserier mot socialisterna, vägar som blev de enda mötesplatser som stod till det rätts- och egendomslösa folkets förfogande. Trots att kyrkoherde Åsbrink uppmanade kronofogde Åhlén att förbjuda mötet på grund av att det var ”sabbat” eller söndag, hindrades till en början inte Palm från att tala. Men när han väl kommit in på att tala om sin kritik av den då rådande lagstiftningen och dess lagstiftare, drog prästen kronofogden i rockskörtet, viskade något i hans öra, och då klev Åhlén upp på den improviserade talarstolen.

Där drog han fram sin medhavda lagbok, bladade fram rätt avsnitt i lagen, harklade sig och åskade tystnad från de församlade, och läste upp texten för det 10:e kapitlets 14:e paragraf i strafflagen och förbjöd med hänvisning till den texten den påbörjade sammankomsten. Så upplöstes mötet och Palm samt några av hans kamrater började dela ut tidningar och gratisbroschyrer till de församlade på platsen, då kyrkoherden steg fram och med högstämmd predikningston började mäsas för folket om hur illa det var att de fanns närvarande på platsen. Han berättade om socialismen och dess faror, om att det i texten fanns uppgifter om att kyrkan ansågs vara en häxa, och att det var antikrist i egen hög person som talade till dem nu under kvällen.

När kyrkoherden hade slutat sin predikan stod Palm kvar, varvid kronofogden röt till om att mötet var upplöst, men Palm svarade att hans möte nog var upplöst men inte prästens. Under tiden Palm fortsatte att prata, försökte Åhlén och Åsbrink vid flera tillfällen att avbryta agitatorns ord, innan mötet slutligen var klart. Längs tillbakavägen mot stationen uttalade sig kronofogden högt om sin förvåning över att ingen hade ”slagit benen av Palm”, och att han önskade att det inte skulle dröja länge innan detta inträffade. Då svarade Palm att det inte var någon fara, eftersom det fanns kronofogdar, länsmän och poliser på plats, varvid Åhlén svarade: ”*Det kunde ju hända, att man vid ett sådant tillfälle icke vore så påpasslig*”.

På grund av kronofogdens aggressiva sätt, då han vid mötets upplösande ”*låt it komma sig till last*” inför hela folkmängden, stämde Palm Åhlén för detta. Målet kom upp vid Bro häradsrätt i Tibble tingshus den 20 september 1887, där Palm vid framkomsten fick en delgivning av två fjärdingsmän, där sagde kronofogde genom sin stämning yrkade ansvar för smädelse mot riksdag och regering, åstadkommande av förargelse på allmän väg, falsk angivelse och uppmaning till uppror, samt krav på skadeersättning uppgående till 1.000 kronor för att han blivit utskälld i tidningen ”*Social-Demokraten*”. Resultatet blev att kronofogdens krav på ekonomisk ersättning avslogs då det av domaren ansågs vara ett tryckfrihetsmål som kunde avhandlas i en annan domstol, men kyrkoherden fick 15 kronor för dels betalning av sin skjuts med två hästar (trots att Palm framhöll att prästens ”*herre och mästare i regel fick nöja sig med apostlahästarne*”), dels för sin vittnesersättning – dock för utbetalning till honom vid ett senare tillfälle. Palm å sin sida fick **en månads** fängelse på Långholmen för att ha smädat riksdagen genom sina ord om att den var en dålig lagstiftare, samt ytterligare **två månaders** fängelse på samma anstalt för falskt åtal i och med att rätten inte godkände hans inlämnade stämningsansökan om kronofogdens hot och fäktande med sin käpp trots att Palm hade två vittnen om denna händelse med sig vid rättegången.

Fängelsetiden i cell 173 på Långholmen spenderade Palm med historieläsning och politiska funderingar. Bl.a. föreslog han att det svenska arbetareförbundet skulle ombildas till ett politiskt parti. Sannolikt (ff. spekulation) upplevde Palm vistelserna på Långholmen som en tid för vila och återhämtning eftersom livet som agitator inte kan ha varit en dans på rosor. Ständiga resor runt om i landet, mötesplatser på dammiga landsvägar, ständigt påpassad av både myndigheter och meningsvänner tog säkert hårt på hans krafter. På Långholmen kunde han ladda batterierna. Rapporten från aftonbladet om August

Vid August Palms frigifning i går morse hade ett stort antal af hans meningsvänner infunnit sig utanför kronohäktet på Långholmen för att på ett demonstrativt sätt hälsa honom. Polisen förbjöd dock folksamling på platsen, och de närvarande aflägsnade sig därför och samlades i grupper vid Långholmsbron och längs Långholmsgatan.

Då hr Palm vid 1/28-tiden utsläpptes ur fängelset, mottogs han på grund häraf endast af ett fåtal personer, som, trots förbudet, stannat kvar. Så småningom samlades dock äfven de öfriga, och då hr Palm hunnit tiil Hornstullsgatan var det en ganska betydlig skara, som under hurrarop följde honom.

Polisen förde hr Palm i polisomnibusen till hans hem. Några af de demonstrerande häktades.

Palms frigivande (se tidningsnotis på sid 9) beskriver väl hur hans liv som agitator gestaltade sig. I skraddarmästare Palms memoarer finns två meningar som sammanfattar hans liv och gärning: "Jag kan inte hjälpa att jag alltid är misstänksam mot den så kallade bättre klassen, ty historien har lärt oss, att då överklassen kommit med i striden för proletariatets frigörelse, ha de fattiga, som striden gällt ofta blivit bedragna. Därför har min strävan alltid gått ut på att proletariatets frigörelse måste vara dess eget verk".

Texten nedan är en transkription utförd av Gudrun Sandén.

Protokoll hållet vid allmän Kommunalstämma med Bro och Låssa socknar i kommunalrummet de 10, 17 och 29 juni 1887.

§ 1 Sedan förvaltare Carlsson på Brogård tillåtits att upplysningsvis yttra sig erhöll han ordet och påpekade de oordningar som uppstår genom socialisttalares uppträdande samt svårigheten att sköta i synnerhet större egendomar när dylika uppvigglare kommer. Han anhöll att Kommunalstämman måtte fatta beslut att förbjuda socialisttalare att hålla föredrag inom församlingarna. Ett sådant förbud skulle sökas och fastställas av Befallningshavande.

Kommunalstämman fann förslaget högst behjärtansvärt, men då man inte var helt säker på om församlingarna var berättigade, beslöt man att ajournera Stämman tills man hos Befallningshavande gjort sig underrättad om sanktion kunde vinnas i ett ärende av denna art. Man uppdrog till ordförande att genom t f kronofogde Rosander söka upplysning hos Landsekreteraren.

§ 2 Söndagen den 17. Då landsekreterarens svar inte hunnit komma ajournerades Stämman ytterligare till den 24.

§ 3 Söndagen den 24. Enligt landsekreterarens svar som ordförande läste upp, äger en församling inte rätt att neka vilken talare som helst att uppträda, så länge han håller sig inom lagliga gränser och inte orsakar oordningar. Därför beslöt Stämman att förvaltare Carlssons anhållan inte skulle leda till någon åtgärd. Dock hoppades man att var och en laglydig och ordentlig församlingsmedlem skulle med all kraft motverka denna samhällsupplösande och kanske mest för arbetaren själv fördärvbringande lära som kallas socialism.

§ 4 Att justera protokollet valdes kyrkvärden A P Söderberg i Råby och nämndeman Axel Andersson i Kvista.

Om ovan Oskar Ericsson vice ordförande
Justerat A P Söderberg J A Andersson

Källor:

Protokoll från Bro och Låssa kommunalstämma

Stockholmskällan

UKF:s hemsida

"Ur en agitators lif" 1904, August Palm

Aktstycket juni 2010, ArkivCentrum Örebro län

Visste ni..

att den kvarvarande gamla järnvägsstationen i Bro (som då benämndes Brogård) invigdes tisdagen den 12 december 1876 i närvaro av kung Oscar II som kom dit med ett flaggprytt ånglok i ett tåg som avgått från Stockholm klockan 08:36. På en vagn i tåget fanns en musikkår som spelade musik av Guisepppe Verdi, Strauss och Hans Christian Lundby. Förutom kungen deltog ledamöter från styrelsen i Stockholm-Westerås-Bergslagens Järnvägs AB som byggt den nya järnvägslinjen, samt civilminister Carl Johan Thyselius, friherre Curt Gustaf af Ugglas från Aspviks gård, greve Eric Josias Sparre af Söfdeborg från Brogårds gods, och bankdirektör André Oscar Wallenberg. Stationshuset byggdes enkelt och innehöll förutom väntrum för passagerare och utrymme för biljettförsäljning även ett vindsrum (sängkammare) och kammare, var slamfärgat utan brädbeklädnad och med 6 fots (1,8 meter) taksprång, medan personplattformen var av grus med stenkant. Utanför fanns "afträde", ett 4,15 gånger 8,3 meter stort uthus, och ett 5,9 gånger 17,8 meter stort godsmagasin.

Svenskt Biografiskt Lexikon, Riksarkivet

ÖVERRODDEN I HÅBO-TIBBLE- SIGTUNA

Återblickar www.håtuna-håbo-tibble.se

Inger J Löfstedt

Denna artikel utgör en sammanfattning av vad Håtuna-Håbo-Tibble hembygdsforskning berättar på sin hemsida www.håtuna-håbo-tibble.se om att det tidigt funnits olika typer av kommunikationsförbindelser mellan Sigtuna och Håtuna-Håbo-Tibble.

Tidiga källor berättar om en bro och eller färjeförbindelse över Broholmen i Sigtuna till Håtunalandet (se textruta nedan). I Sigtuna fanns på 1200-talet ett klosterhospital och som en del av sina intäkter fick de först den broränta som seglande fick betala vid passage genom bro/färjleden och senare den färjeränta som efter bronns ödeläggande fick betalas vid överrodd/färjning. Något hände med bron och

under 1500-talet ska platsen ha flyttats till Vallbyvik på Håbo-Tibble sidan och Ropsten på Sigtunasidan (se kartan). Nu blev förbindelsen enbart ett färjeläge och överrodd mellan dessa två platser. Hospitalet i Sigtuna lades så småningom ned och blev till fattigstuga och förlorade 1743 rätten till färjeräntan, som helt övergick till Vallby rusthåll.

Sigtunas borgmästare kom på 1750-talet överens med Vallbys ägare Sven Askeroth att Askeroth skulle hålla två färjor och två ekstockar från Vallbyvik till Sigtuna. Vallbyvik kallades då för Färjestaden. På 1790 talet ansåg den nya ägaren till Vallby, majorskan Brommell att verksamheten var olönsam och la ner färja och överrodden. Färjetrafiken fördes efter hand över till Erikssund, men överrodden Sigtuna – Vallbyvik levde vidare, nu i Sigtunas regi. Dokument från 1800-talets mitt fastslår att roddaren var skyldig att svara för överrodden till dess att isen bar ordentligt”. Roddaren hade rätt att ta en fastställd avgift för varje passagerare, men om roddaren måste slå sig fram genom is höjdes avgiften.

Några färjekarlar på 1700-talet

Färjekarlarna liksom de flesta andra på 1700-talet levde ett hårt liv.

1782 kom Pehr Örling till Färjestaden där han försörjde sig med skrädderi samt att han var färjekarl. Han hade hustru och två döttrar. Han kom från Ekerö men gifte sig i Håtuna med Greta Michelsdotter. En kall november dag eller kväll tog han sig över med bägge sina döttrar till Sigtuna. Vad som hände, kan vi bara sia om, kanske var det storm och ekstocken kantrade. Han och hans döttrar drunknade i det kalla vattnet på Sigtunasidan den 30 november 1789.

En annan färjekarl Johan Wallbom född 1756 i Håbo-Tibble blev bortdriven från Vallby när han hade stulit hö vid Vallby gård. Som straff fick han 15 par spö och fick stå kyrkoplikt en majdag 1789.

Färjekarlen Anders Wahlström med familj fanns på Färjestaden (Vallbyvik) cirka ett år innan de 1792 flyttade till Sigtuna. Vid den tidpunkten hade nog majorskan fått igenom sina krav och Sigtuna tog över trafiken.

Vägproblem

Att överrodden var viktig för Håbo-Tibble, Håtuna och närbelägna socknar kan på många sätt förstås. I Sigtuna, som var centralorten fanns affärer, krogar, läkare, brännvinsmagasin, apotek och inte minst dans på Klockbacken

Resenärerna sökte sig till färjeläget vid Vallbyvik antingen på vägen från Bälby eller Wallby. För underhållet av dessa vägar ansvarade hemmanen inom Tibble socken. Över tid som resandeströmmen ökade till och från färjeläget ökade slitaget på vägarna och mer arbete krävdes för

underhåll. Vid sidan av resande från Håtuna kom alltfler från närbelägna socknar. Det är inte då förvånande att de som hade ansvaret för vägen började klaga eftersom vägen krävde mer arbete. Något måste göras. Den 20 okt. 1863 skred man till verket. Nedanstående utdrag ur stämmoprotokollet förklarar hur man ville att det framtida underhållet av vägarna kring Vallbyvik skulle ordnas.

Citerat från kommunal stämmoprotokoll 20 okt. 1863, skrivet i Negelstena i Håbo-Tibble. skickat till Westra Ryd, Näs och Kalmar socken:

Man skriver att såväl Tibble socken och angränsande socknar klagar på väl grundade skäl att vägen mellan Bälby och Wallby är mycket dålig, mest den som går från Wallby till Vallbyvik. Kommunalstämman har beslutat att vägen mellan Bälby och Wallby ska indelas på de hemman inom Tibble socken som använder vägen. Vägen mellan Wallby och Vallbyvik iståndsätts med biträde av angränsande socknar som använder vägen när de ska till Sigtuna stad. Genom denna kommunikation har man en mil kortare väg än över Erikssund och dessutom behöver man inte betala den dryga färjepeningen. Rodden vid Vallbyvik ansvaras av två karlar, vilka bor på var sin sida av stranden. Vanlig taxa betalas med 4 öre för varje person eller 8 öre tur och retur. Vägens reparation genomförs av Tibble sockenmän mot ersättning, enligt värdering av kostnaderna. Betalningen kan ske genom ordföranden i Tibble kommunalnämnd då arbetet är genomfört samt 25 öre per mantal årligen för underhållet. Arbetet bör ske så snabbt som möjligt efter kommunalnämndens beslut att det gäller som fullt bindande om det godkännes. I så fall skulle arbetet kunna verkställas nästa sommar. Gruskörning kan ske nu under vintern och dikningen kan ske under denna höst om väderleken är lämplig.

Beslutet betydde att nu skulle även Västra Ryd, Näs och Kalmar bidra till underhållet. Hur och när de övriga socknarna kom in bilden framgår inte av detta protokoll, kanske de redan bidrog på sitt sätt.

En ny tid

I början av 1900 kom Sigtunastiftelsen och Humanistiska Läroverket till Sigtuna, vilket blev ett uppsving för överrodden och för att förbättra servicen sattes det upp semaforer på var sida om sjön. Dessa fanns kvar så sent som på 1960-talet.

Många av de äldre idag minns överrodden med glädje och saknar den stort. Under de sista åren använde roddaren en snurra, tog sex personer och cyklar och var trafikerad sex dagar i veckan. På 1940-talet var trafiken tät, framför allt när danskarna under kriget låg vid Håtunaholm och gjorde polisutbildning, som det då hette. Många av soldaterna ville över fjärden på lördagskvällen, så roddaren hade fullt upp.

Slutet

I början av 1960 talet var roddarens tid förbi. Många hade då råd med egen bil. Det blev då möjligt att köra via Eriksundsbron. Överrodden behövdes inte mer. Den siste roddaren blev Sven Dalvik som p.g.a. sjukdom tvingades sluta. Ingen ersättare fanns och överrodden upphörde 1966. Nedan ser du den sista turlistan. På nästa sida kan du läsa texten på turlistan.

TURLISTA	
Vid överrodden Roppan--Vallbyvik, (allier 4, 7)	
Tur från Vålbyvik	Tur från Roppan
7:45	8:15
9:20	9:50
11:20	11:50
12:45	13:20
14:15	15:00
17:20	17:50
18:20	19:30
Lidder dessa team gå tvärs utan åter väja åtminn skärsån.	
13:50	14:00
19:40	20:20
Överrodden har ett gånghälsbänk, efter överrodden and överrodden och en värdstuga som är öppen för någon.	
Avgift per person för enkel tur är 1,- kr. och för cykel 25 öre.	
Nu kan under 7-8 betala tur avgift.	
Avgift utgår i Roppan.	
Överrodden har en skyddstyg för väder och belysning 11-14.	
Turlistan är uppdaterad i samråd med Sigtuna Stad och gäller från 1 maj 1968 till vidare.	
SVEN DALVIK Kommunstyrelsens ledare Stad, Sigtuna 2018 140724	

MED BÅT
ÖVER
SIGTUNAFJÄRDEN

UPPLANDS-BRO	SIGTUNA
Ni som har i ert kommun, paragrafer eller till- fälligt, har en möjlighet i enlighet med vidtalande turlista att komma över till Sigtuna.	Ni som har på Sigtuna-sidan här sikter inriktat till Bro kommun. Ni kanske vill placera svamp eller skogsdår, vilka bildas finns i de stora skogarna i Håbo-Tibble och Håbo. Ni kanske har ställ- ningar att besöka, eller reparationsarbete att utföra.
I Sigtuna fanns ju så gott som allt vad man be- höver för Eders feriarbete.	Ni kanske (många) prova den nya bodplanen på sista sidan av Vallbyvik udde, eller prova Eders fiskebänk i allmogets Vallbyvik Udde.
Ni kanske behöver också läkare, eller få Eders tänder lagade. Ni kanske behöver något i köld- eller skavst. Ni kanske behöver få Eders cykel re- parerad, eller Eders kläder tvättade. Ni kanske be- höver Ett hängsål, komplement eller reparatör, eller någon tvättstuga, sågverk, 3 sågorna finns spe- cialiserade. Ni kanske är elev i någon av skolorna, och då dessa börjar kommer det en komplettering med en morgon tur vid Hångby udde. Ni kanske har, eller skulle tillfälligt arbeta på Sigtuna-sidan, eller åren till apotek eller "spårer". Ni kanske vill besöka kyrkan eller de frivilliga ordningarna. Ni kanske vill besöka sjöräddnings, fiskeplanen Klubbskåpa eller restaurangen.	Ni som är intresserade, kanske vill besöka Eders vass- ens och plats där "Håbo-sidan" uppgår. In- 1908, och Ni kanske vill se senaste förnying på jättebrukets område och, liksom, ha besöka Adde. Ni har minst ett litet av ett beklagat de ofantliga lilla- propparna vid Vallbyvik parter.
Ni kanske har ärenden till Skokholm eller Upp- sala och turlistan är uppdaterad efter besöksbeskriv- ning till Måren, och i vissa fall till djurekspert till Uppsala. Turlistan är även uppdaterad för båts- arna Sigtuna--Sigtuna--Uppsala, Skokholms rederi, och Sigtuna--Uppsala, Skokholms rederi.	Ni kan i så fall beställa av det bildkonstiga sjöfartskalaset RÖDDEN, enligt ovanstående tur- listan.
	Överrodden Vallbyvik--Roppan Telefon Sigtuna 0739 442 24

Sigtuna

Ni som bor på Sigtunasidan har säkert ärende till Bro kommun. Ni kanske vill plocka svamp eller skogsbär, vilka bådadera finnes i de stora skogarna i Håbo-Tibble och Håtuna. Ni kanske har släktingar att besöka, eller reparationsarbete att utföra. Ni kanske önskar prova den nya badplatsen på norra sidan av Vallbyviks udde, eller pröva Eder fiskelycka å allmänningen Vallbyviks Udde. Ni, som äro bosatta i en av Sveriges mest historiska småstäder, kanske vill berika Edert vetande om den plats där Håtunaleken utspelades år 1306, och Ni kanske vill se nutidens forskning på jordbrukets område och bl.a. besöka Aske. Ni har minnen för livet av att beskåda de ofantliga jättepoplarna vid Vallbyviks portar.

Ni kan i så fall betjänas av det ålderdomliga sjötrafikmedlet RODDEN, enligt omstående turlista.

Upplands-Bro.

Ni som bor i Bro kommun, permanent eller tillfälligt har nu möjlighet i enlighet med vidstående

turlista att komma över till Sigtuna. I Sigtuna finnes ju så gott som allt vad som behövs för Edert levnadsbehov.

Ni kanske behöver söka läkare, eller få Edra tänder lagade. Ni kanske behöver något i kläd- eller skoväg. Ni kanske behöver få Eder cykel reparerad, eller Edra kläder tvättade. Ni kanske behöver Ert husgeråd kompletterat eller reparerat, eller någon trycksak utförd. I Sigtuna finns specialister Ni kanske är elev i någon av skolorna, och då dessa börjar kommer det en komplettering med en morgontur vid lämplig tidpunkt. Ni kanske har, mer eller mindre tillfälligt arbete på Sigtunasidan, eller ärende till apoteket eller "systemet". Ni kanske vill besöka kyrkan eller de frireligiösa andakterna. Ni kanske vill besöka idrottsplatsen, festplatsen Klockbacken eller restaurangerna.

Ni kanske har ärende till Stockholm eller Uppsala och turlistan är av passad efter busslägenheter till Märsta, och i vissa fall för direktbussar till Uppsala. Turlistan är även upprättad för båtturerna Stockholm-Sigtuna-Uppsala, Skoklosters rederi, och Sigtuna-Uppsala Skofjärdens rederi.

Turlista Tur från Vallbyvik 7.45 9.10 11.20 12.45 15.15 17.00 18.20

Tur från Ropsten 8.10 9.50 11.35 13.00 15.20 17.20 18.30

Utöver dessa turer går tvenne extra turer varje lördag från Vallbyvik 13.50 och 19.40 och från Ropsten 14.00 och 20.20

Överrodd kan ske på andra tider efter överenskommelse med överroddaren och mot ersättning som av denne bestämmes. Avgift per person för enkel resa är 1:- kr. och för cykel 50 öre. För barn under 7 betalas halv avgift. Avgift erlägges i förskott. Överroddaren har ej skyldighet att växla större belopp än 10:- kr.

Turlistan är uppgjord i samråd med Sigtuna Stad och gäller från 1 maj 1963 tills vidare.

I hembygdsboken Det hände återger Börje Sandén vad Aschaneus skrev på 1600-talet om bron och broholmen:

Aschaneus skriver att en fast broförbindelse funnits här på medeltiden, och att den gått via Broholmen. Mitt på bron skulle det ha funnits en vindbrygga, enligt vad de gamla berättat för Aschaneus. En sådan var naturligtvis nödvändig för att inte sjötrafiken skulle hindras. En del säger och menar, att det har varit en flottbro, somliga en bro på stenkistor. Hur därom är vet man inte säkert, men visst är att det varit en fast broförbindelse med vindbrygga mitt på bron, och att den utgått från den marken som kallas Aske höjden, vilken ligger under Askes betesmark.

Stenkistorna, som bron vilat på fanns kvar under vattnet ännu på Aschaneus' tid och ställde till bekymmer för fisket, får vi veta. Näten fastnade i dem.

När det i beskrivningen sägs, att "väg är bränd genom berget över holmen" är det en beskrivning av den gamla tekniken att spränga berg genom att hetta upp det och därefter hälla på vatten.

Vid studium på platsen ute på holmen kan man tolka en svacka i berget som den "brända vägen".

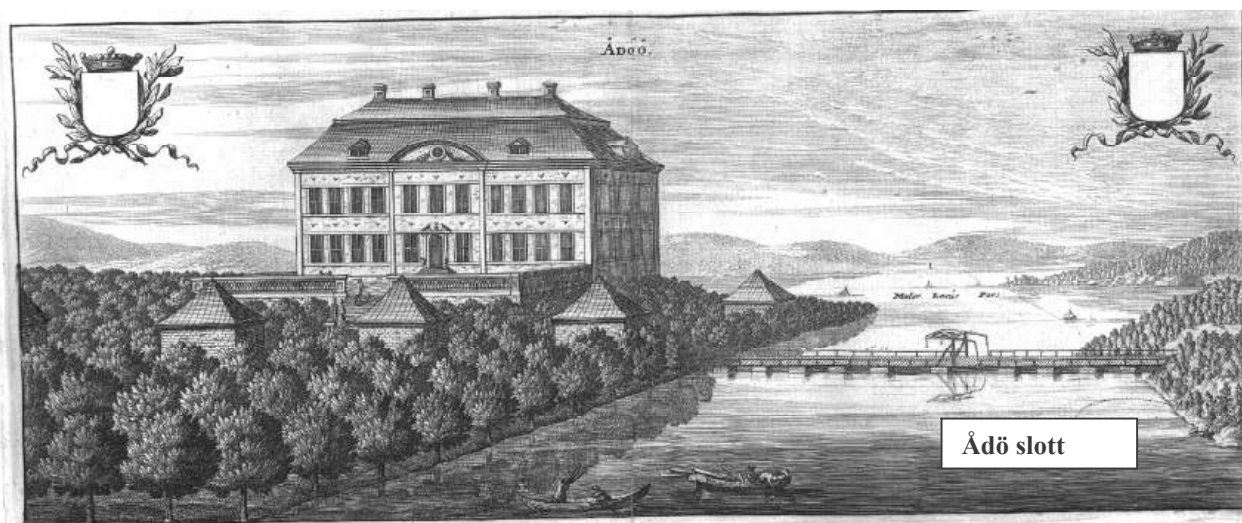
Stenkistorna Aschaneus talade om borde det finnas rester kvar av. Amatördykare som gjort undersökningar av botten 1983, har emellertid rapporterat att det är jämn sandbotten hela vägen i det aktuella området.

Bron tycks ha klarat sig efter ryssarnas plundring av Sigtuna 1187, för man kan läsa att "den hölls vid makt i några konungars tider ...med Håbo Härads omkostnader".

Källor; Kyrkböcker Håbo-Tibble, Sigtunabygden v.17.2006, Boken Sigtunaröster
Något om Ropstens historia, Sigtuna Hbf, Reportage och intervju Sture Öberg

Erik Dahlberg och Suecia Atiqua et hodierna. (Det forna och nuvarande Sverige)

Av Hans Borgström

I en av UKF's bokhyllor i Kungsängen står ett exemplar av boken *Erik Dahlberg Teckningar till Suecia Antiqua et hodierna (Upplandsdelen)*. Den har funnits i UKF's ägo sedan 80-talet och har använts flitigt. Numera är den kantstött och sliten men håller fortfarande ihop. Boken innehåller Erik Dahlbergs (se inforuta nedan) teckningar och skisser och användes för framtagning av förlagor när "Suecians" kopparstick tillverkades. Även om kopparsticken är den viktiga slutprodukten utgör Dalbergs enorma mängd av teckningar ett ovärderligt kulturarv som än idag analyseras.

Det hela började med att Erik Dahlberg den 28 mars 1661 "äntligen" fick ett uppdrag av rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie att han skulle "geografiskt afteckna Sveriges förnämsta städer m.m. samt däröver göra en kort beskrifning" för att lovprisa och upphöja Sverige och visa på stormaktens starka ställning efter framgångarna i exempelvis trettioåriga kriget. Dahlberg hade redan i början 1650 talet fått idén att framställa topografiska svenska bilder. Uppdraget innebar att Dahlberg nu fick möjlighet att skapa sin *Suecia*. Han började omgående resa runt till olika platser för att teckna av städer och viktiga eller märkvärdiga byggnader, befästningar och minnesmärken. Tecknandet pågick i flera år. Först 7 år senare kunde den första kopparstickens färdigställas av kvalificerade kopparstickare från Frankrike. Arbetet utfördes i Paris d.v.s. kopparstickens slutliga utformning gjordes av personer som aldrig varit på de platser som kopparstickens skulle föreställa. Dahlbergs teckningar och skisser (som inte alltid var så detaljerade) kan vara en del av förklaringen att gravyrerna inte alltid har uppfattats med sanningen överensstämmande. En annan orsak var att Dahlberg ofta tog med planerade ändringar i sina tecknade förlagor som sedan inte visade sig bli av.

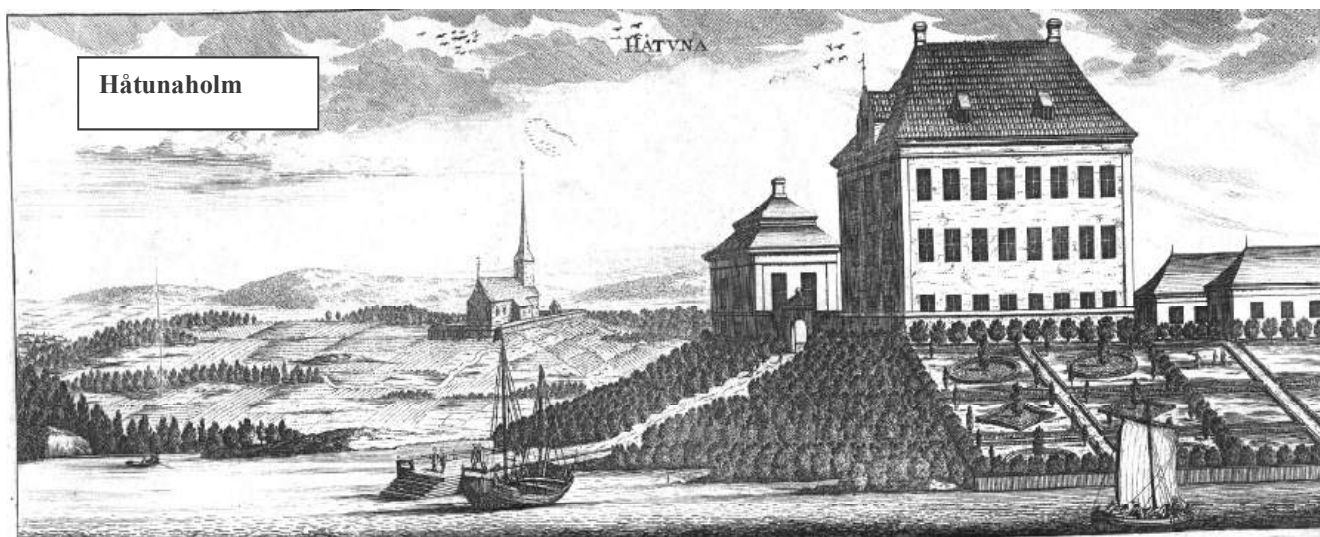
Det viktiga var dock att bilderna blev "pampiga" eftersom det var dåtidens syn på verket som snarare hade en retorisk funktion. För att förstärka effekten placerades ofta människor och hus i bilderna som inte var skalenliga, vilket fick byggnaderna att se större och pampigare ut än de i verkligheten var.

Efter många kriser med de franska gravörerna flyttades arbetet till Sverige där det fortsatte med holländska och svenska kopparstickare. Projektet pågick i mer än 50 år och självdog när den sista plåten var klar 1715. Totalt gjordes 415 kopparstick. Det topografiska planschverket var från början tänkt som en gåva till främmande makter och betydelsefulla personer men började ges ut för försäljning 1716. Det innehåller 353 planscher varav ett hundratal är bilder på städer i dåvarande Sverige, något fler på slott och herresäten, och resten är historiska platser som Birka och Uppsala högar, men även kyrkor eller annat som låg i samtidens intresse blev avbildade. Kopparplåtarna förvaras på Nationalmuseum medan teckningarna och skisserna hanteras av Kungliga biblioteket.

I samlingen finns Upplands-Bro representerat av en plansch från vardera Håtunaholm, Ådö slott, Almare Stäket samt minnesplatsen Nyckelstenen. Kopior på planscherna finner du i denna artikel. Kopiorna ger en uppfattning om vad resp. kopparstick visar men p.g.a. av den tryckteknik vi använder för produktion av nyhetsbrevet kan våra bilder inte återge den fantastiska

upplösning som kopparsticken har. Uttryckt med andra ord syns inte gravörens oerhörda arbete. **Ett bra sätt att uppleva bilderna fullt ut är att besöka Kungliga bibliotekets speciella hemsida Suecia.kb.se. Här har du möjlighet att ladda ner en högupplöst bild av varje kopparstick. På datorskärmen kan du sedan se vilket otroligt arbete som ligger bakom varje bild.** Tänk då på att gravörens huvudsakliga ”redskap” att skapa en bild är med en oändlig mängd enkla streck i kopparskivan. Med dessa streck skall han skapa dom detaljer som bilden består av. Resultat av gravörernas fantastiska bildkonst på 1600-talet är i det närmaste fotografiska bilder med en kvalitet som motsvarar de högupplösta bilder våra moderna kameror producerar idag. Suecian gav oss ett fotografiskt dokument av 1600-talet. Innan dess var det ”svart”.

Erik Dahlberg föddes 1625 och avled 1703 utan att ha fått se sitt livsverk fullbordat. Han var i huvudsak militär och arkitekt. Hans specialitet var teckning och matematik. Med titeln ingenjör arbetade han inom fortifikationen som fästningsbyggare. Han gjorde en remarkabel karriär i statsapparaten och besatt under sin verksamma tid en ”oändlig” massa poster, både civila och militära. Trots dessa framgångar var Suecian hans **stora** intresse och projekt. Tyvärr drog projektet ut på tiden eftersom han hindrades av många och långa militära kommanderingar. Ett projekt behöver en närvarande ledning för att gå framåt.

Nyckelstenen

Bilden ovan är en detaljbild av kopian som visas överst på sidan. Den har förstörats för att visa hur gravören kämpat med sitt stift för att visualisera stenklumpen. Alla dessa detaljer syns inte kopian. Vad som är bäst i valet mellan en detaljerad eller detaljfattig bild är en smakfråga. Den ljusa ytan på stenen med relieferna av nycklarna är i mitt tycke ett mästerverk som försvinner i kopian.